

فصل بیست و سه

حساب های استان

مقدمه

هدف از تهیه و تدوین حساب های ملی، محاسبه مهم ترین متغیرهای جریان های اقتصادی نظیر تولید، مصرف، تشکیل سرمایه، صادرات، واردات و درآمد، در یک دوره زمانی معین و اندازه گیری مهم ترین متغیرهای اقتصادی موجودی منابع، نظیر ثروت، دارایی و بدهی، در مقطعی از زمان است که از طریق آن ها می توان وضعیت اقتصادی کشور را در آن دوره یا مقطع زمانی به تصویر کشید. تهیه و تدوین آمار حساب های ملی در کشورهای مختلف، براساس چارچوب سیستم حساب های ملی پیشنهاد شده توسط سازمان ملل متحد انجام می شود.

سیستم مذکور برای اولین بار در سال 1953 به صورت مجموعه ای فرموله شده تحت عنوان "سیستم حساب های ملی" یا "SNA"⁽¹⁾ منتشر شده است. آخرین تجدید نظر در SNA، در سال 1993 صورت گرفت که توسط پنج نهاد بین المللی متشکل از سازمان ملل، صندوق بین المللی پول، بانک جهانی، سازمان همکاری های اقتصادی و توسعه و کمیسیون جامعه اروپایی، به تصویب رسید. تهیه حساب های ملی، بعد از جنگ جهانی دوم به صورت موردی و براساس نیازهای خاص در ایران شروع شد، از جمله در سال های 1337 و 1338 به ترتیب "تولید ناخالص داخلی ایران برای سال 1334" و "تولید ملی ایران برای سال 1336"، توسط کارشناسان خارجی برآورد شد. سپس سازمان برنامه و بودجه، درآمد ملی کشور را برای دوره زمانی 1337 تا 1340 به تفصیل برای بخش های مختلف اقتصادی برآورد و منتشر نمود.

بانک ملی نیز برآورد مقدماتی دیگری را برای سال 1338 به انجام رساند. با تأسیس بانک مرکزی ایران در سال 1339، به دلیل فقدان یک سازمان رسمی آمار، تهیه حساب های ملی به عهده این بانک گذاشته شد و پس از آن براساس قانون بهمن ماه این وظیفه رسماً به مرکز آمار ایران محول شد.

محاسبه ارزش افزوده بخش های اقتصادی، در سال های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی و محاسبه محصول ناخالص داخلی از روش هزینه، از سال 1361 و نیز تهیه جداول داده-ستانده اقتصاد ایران برای سال های 1352، 1365 و 1370، از جمله مهم ترین اقدامات مرکز آمار ایران در تهیه حساب های ملی بوده است.

تهیه مستمر و منظم حساب های ملی بر اساس آخرین تجدید نظر SNA، از سال 1373 در برنامه کار مرکز آمار ایران قرار گرفت، بدین ترتیب مرکز آمار ایران هر ساله حساب های ملی را بر

اساس تعاریف، مفاهیم، طبقه بندی ها و روش های محاسباتی منطبق بر SNA سال 1993، به قیمت های جاری و ثابت تهیه و منتشر می کند که حاوی اطلاعات تفصیلی مربوط به ارزش افزوده 72 رشته فعالیت اقتصادی، هزینه های مصرف نهایی و مصرف نهایی واقعی خانوار و دولت، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص، واردات، صادرات، تغییر موجودی انبار، مصارف فردی، مصارف جمعی، حساب تولید، حساب ایجاد درآمد، حساب کالاها و خدمات و عرضه و تقاضای کل است. همچنین از سال 1376، مرکز آمار ایران مبادرت به تهیه و تدوین حساب های منطقه ای کرده است و در این راستا هر ساله محصول ناخالص داخلی استان ها و اطلاعات تفصیلی مربوط به ارزش افزوده 72 رشته فعالیت اقتصادی را تهیه و منتشر می کند.

در این فصل از سالنامه، علاوه بر گزیده‌ای از اطلاعات مذکور، جداول داده‌ستارده از نشریه مرکز آمار ایران نیز، ارائه شده است.

تعاریف مفاهیم

تولید اقتصادی: فرایندی است که با استفاده از داده‌های نیروی کار، سرمایه، کالاها و خدمات تحت کنترل و مسئولیت یک واحد نهادی، به منظور تولید کالاها و خدمات دیگر انجام می‌گیرد.

تولید اقتصادی از دیدگاه حساب‌های ملی: حدود مرز تولید در سیستم حساب‌های ملی، محدودتر از حد و مرز کلی آن است. به دلایلی، آن دسته از فعالیت‌های انجام شده توسط خانوارها که خدمات شخصی و خانگی را برای مصرف نهایی خود تولید می‌کنند، در سیستم حساب‌های ملی تولید محسوب نمی‌شود.

واحد نهادی: موجودیتی اقتصادی است که با استفاده از حقوق خود، قابلیت تملک دارایی‌ها، تقبل بدهی‌ها و اشتغال به فعالیت‌های اقتصادی و مبادله با سایر موجودیت‌ها را دارد و می‌تواند مجموعه کاملی از حساب‌ها، از جمله ترازنامه دارایی‌ها و بدهی‌های مربوط به خود را تهیه کند. واحدهای نهادی در قالب 5 بخش زیر طبقه‌بندی می‌شوند:

- 1- شرکت‌های مالی
- 2- شرکت‌های غیر مالی
- 3- دولت
- 4- مؤسسات غیر انتفاعی در خدمت خانوارها
- 5- خانوارها

کالاها: اشیایی فیزیکی هستند که برای آن‌ها تقاضا و امکان ایجاد حق مالکیت، وجود دارد و مالکیت آن‌ها می‌تواند از طریق مبادله در بازار، از یک واحد نهادی به واحد نهادی دیگر منتقل شود.

خدمات: ستارده‌های ناهمگنی هستند که تولید آن‌ها بر اساس سفارش انجام می‌گیرد. خدمات دارای موجودیت مستقلی نیستند که امکان ایجاد حق مالکیت بر آن‌ها وجود داشته باشد. خرید و فروش خدمات از تولید آن‌ها جدا نیست و این دو فرایند همزمان صورت می‌گیرد.

محصول ناخالص داخلی: محصول ناخالص داخلی، نتیجه نهایی فعالیت‌های اقتصادی واحدهای تولیدی مقیم یک کشور در یک دوره زمانی معین است. محصول ناخالص داخلی به سه روش تولید، هزینه و درآمد محاسبه می‌شود.

قیمت جاری (بازار): هرگاه اجزاء حساب‌های ملی را به قیمت دوره گزارش شده فعلی، بیان کنیم در این صورت آن‌ها را به قیمت جاری نشان داده‌ایم.

قیمت ثابت: هرگاه اجزاء حساب‌های ملی را بر حسب قیمت‌های دوره مرجع یا پایه بیان کنیم در این صورت آن‌ها را به قیمت ثابت نشان داده‌ایم.

ارزش افزوده: ارزش افزوده، ارزش اضافی ایجاد شده در جریان تولید است. تفاوت بین ارزش ستارده و مصرف واسطه در هر فعالیت اقتصادی را ارزش افزوده ناخالص می‌گویند. پس از کسر مصرف سرمایه ثابت از ارزش افزوده ناخالص، ارزش افزوده خالص به دست می‌آید.

ستارده: ستارده هر واحد تولیدی، مجموع کالاها و خدماتی است که در آن واحد تولید می‌شود و برای استفاده در دسترس قرار می‌گیرد. سهمی از کالاها و خدمات که تا پایان دوره حسابداری به صورت ناتمام یا کار در جریان ساخت باقی مانده باشد، جزو

ستانده واحد به حساب می‌آید. کالاها و خدماتی که در یک واحد در دوره حسابداری معین تولید و در همان دوره در دیگر فرایندهای تولید آن واحد مصرف می‌شود، جزو ستانده آن واحد منظور نمی‌گردد. ستانده به سه دسته تقسیم می‌شود: ستانده بازاری، ستانده تولید شده برایش خود مصرفی نهایی و تشکیل سرمایه به حساب خود و سایر ستانده‌های غیر بازاری.

مصرف واسطه: ارزش کالاها و خدمات مصرف شده در جریان تولید، به استثنای مصرف سرمایه ثابت است.

مصرف سرمایه ثابت: مصرف سرمایه ثابت، عبارت از کاهش ارزش جاری موجودی دارایی‌های ثابت است که در اثر از بین رفتن فیزیکی، از مد افتادگی عادی و حوادث معمولی، در دارایی‌های تحت مالکیت و مورد استفاده یک تولید کننده در یک دوره حسابداری، پدید می‌آید. مصرف سرمایه ثابت جزو هزینه‌های تولید است ولی مصرف واسطه محسوب نمی‌شود. این هزینه شامل ارزش دارایی‌های ثابت تخریب شده در نتیجه جنگ یا حوادث استثنایی که به ندرت پیش می‌آیند، از قبیل بلایای طبیعی عمده نمی‌شود.

مالیات‌ها: مالیات‌ها، پرداخت‌های اجباری و بلاعوض واحدهای نهادی به دولت است که به صورت نقدی و غیر نقدی انجام می‌گیرد. اطلاق صفت بلاعوض به مالیات‌ها، از این جهت است که دولت در مقابل دریافت مالیات از یک واحد نهادی، خدمتی را به صورت فردی به آن ارائه نمی‌کند هر چند که با دریافت مالیات، منابع مالی خود را افزایش دهد و با استفاده از این منابع، کالاها و خدماتی را برای سایر واحدها، اعم از تک تک افراد یا کل جامعه فراهم آورد.

مالیات‌ها به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند:

- مالیات بر تولید و واردات

- مالیات بر درآمد، ثروت و غیره

مالیات بر تولید و واردات: مالیاتی است که بر کالاها و خدمات، در زمانی که تولید شده‌اند، فروخته شده‌اند یا به مصارف دیگری رسیده‌اند و یا از خارج وارد شده‌اند، تعلق می‌گیرد.

مالیات بر تولید و واردات، منطبق با واژه سنتی مالیات‌های "غیر مستقیم" است که در سیستم حساب‌های ملی سابق به کار برده می‌شد.

مالیات بر تولید و واردات به دو گروه جزئی‌تر تقسیم می‌شوند:

- مالیات بر محصول

- سایر مالیات‌های بر تولید

مالیات بر محصول: مالیات بر محصول، مالیات تعلق گرفته بر یک واحد کالا یا خدمت است که به صورت مبلغ مشخصی برای هر واحد مقدار کالا یا درصد مشخصی از قیمت یک واحد کالا یا خدمت مبادله شده تعیین می‌شود. انواع مالیات بر محصول به شرح زیر است:

- مالیات از نوع مالیات ارزش افزوده (VAT): مالیات تعلق گرفته بر کالاها و خدمات است که در مراحل مختلف توسط بنگاه‌های اقتصادی اخذ می‌شود ولی در نهایت، کل آن توسط خریدار نهایی پرداخت می‌شود.

- مالیات و حقوق گمرکی بر واردات: عبارت از مالیات تعلق گرفته بر کالاها است که هنگام عبور از مرزهای گمرکی یا مرزهای اقتصادی، قابل پرداخت می‌شود. این نوع مالیات، همچنین شامل مالیات تعلق گرفته بر خدماتی است که توسط تولید کنندگان غیر مقیم به واحدهای نهادی مقیم ارائه می‌شود.

- مالیات بر صادرات: مالیات تعلق گرفته بر کالاهایی است که از قلمرو اقتصادی خارج می‌شود و هنگام خروج از مرز قابل پرداخت می‌گردد.

این نوع مالیات همچنین شامل مالیات تعلق گرفته بر خدماتی است که به واحدهای غیر مقیم ارائه می شود. به طور کلی مالیات بر محصول، واردات و صادرات، مالیات هایی هستند که بر کالاها و خدمات تعلق می گیرند و در اثر تولید، فروش، انتقال، کرایه کالا یا ارائه خدمت قابل پرداخت می شوند.

سایر مالیات های بر تولید: سایر مالیات های بر تولید، تمامی مالیات هایی را در بر می گیرد که یک بنگاه در نتیجه اشتغال به تولید (به غیر از مالیات بر محصول)، موظف به پرداخت آن است.

این نوع مالیات، مالیات بر سود یا مالیات بر سایر درآمدهای دریافت شده توسط بنگاه را در بر نمی گیرد و مالیاتی است که صرف نظر از سوددهی تولید، قابل پرداخت است، نظیر مالیات بر زمین، دارایی های ثابت و نیروی کار به کار گرفته شده در فرآیند تولید یا فعالیت ها و مبادلات ویژه.

تغییر موجودی انبار، به صورت ارزش موجودی انبار تحصیل شده توسط بنگاه، منهای ارزش مصرف آن در طول دوره حسابداری ثبت می شود.

یارانه (سوبسید): یارانه، پرداخت های جاری و بلاعوض واحدهای دولتی به بنگاه های اقتصادی است که بر اساس میزان فعالیت های تولیدی آنها و یا مقدار یا ارزش کالاها یا خدمات تولید شده، فروخته شده یا وارد شده توسط آنها، تعیین می شود. یارانه ممکن است بر تولیدات داخلی یا بر کالاهای وارد شده نیز، تعلق گیرد.

یارانه، مشابه مالیات ها به دو دسته کلی تقسیم می شود:

- یارانه بر محصول

- سایر یارانه ها بر تولید

یارانه بر محصول: یارانه ای است که بر یک واحد کالا یا خدمت تولید شده تعلق می گیرد و به صورت مبلغ مشخصی برای یک واحد کالا یا به صورت درصد مشخصی از یک کالا یا خدمت، قابل پرداخت است.

سایر یارانه ها بر تولید: عبارت از تمامی یارانه هایی است که بنگاه های مقیم، در اثر اشتغال به تولید دریافت می کنند، غیر از انواع یارانه بر محصول.

1-23- محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار و ارزش افزوده در بخش های عمده اقتصادی (میلیون ریال)

1389	1385	1380	شرح
113337/165	90630/9	30674.6	ارزش افزوده.....
3930/625	1991/76	779/5	کشاورزی، شکار و جنگلداری
191/852	50/79	4/6	ماهگیری
89739/446	809361/5	27442/3	معادن.....
1505/525	446/24	134/4	صنعت.....
540/264	83/79	23/4	تأمین برق و گاز و آب
2797/683	1065/03	342	ساختمان.....
3890/892	994/48	506/5	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها.....
151/070	63/89	21/6	هتل و رستوران.....
921/427	529/16	207/2	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات.....
280/944	153/73	46/3	واسطه گری های مالی
2866/415	1280/35	270	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
1702/208	831/06	292/4	اداره امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی
20380/440	1378/01	336/4	آموزش.....
2009/138	737/28	205	بهداشت و مددکاری اجتماعی
429/436	136/86	43	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
376/557	-47/572	5608	خالص مالیات بر واردات
0	000	72.1	مالیات بر واردات.....
0	000	//	یارانه بر واردات
113713/75		30731/4	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار
24231/954	000	000	محصول ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت بازار).....

23-1- محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار و ارزش افزوده در بخش های عمده اقتصادی
(دنباله)
(میلیون ریال)

1392	1391	1390	شرح
161,920,041	109,178,265	143048/108	ارزش افزوده.....
11,513,419	7,059,014	4332/365	کشاورزی، شکار و جنگلداری
749,791	493,319	204/668	ماهیگیری
117,228,159	75,026,329	117229/786	معدن.....
2,096,054	1,558,001	1517/642	صنعت.....
1,394,187	1,085,200	903/784	تأمین برق و گاز و آب
2,149,651	2,049,922	2520/037	ساختمان.....
9,018,558	6,641,878	5057/083	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها.....
461,912	329,008	175/536	هتل و رستوران.....
1,701,940	1,126,923	1052/244	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات.. ..
619,771	597,881	470/043	واسطه گری های مالی
4,313,905	4,304,877	1905/898	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
3,088,678	2,454,242	2044/738	اداره امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی
3,375,348	3,250,256	2705/625	آموزش.....
3,341,792	2,572,986	2395/309	بهداشت و مددکاری اجتماعی
866,877	628,429	533/350	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
274,702	342,123	365/560	خالص مالیات بر واردات
		0	مالیات بر واردات.....
		0	یارانه بر واردات
162,194,743	109,520,388	143413/674	محصول ناخالص داخلی به قیمت بازار
000	7,059,014	26302/017	محصول ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت بازار).....

مأخذ : مرکز آمار ایران. (ر.پ)

- مرکز آمار ایران. دفتر حساب های اقتصادی.

(میلیون ریال)

2-23- ستانده بخش های عمده اقتصادی

1389	1388	1385	شرح
131409/02	93233/684	98439/524	جمع.....
6987/896	5183/659	3328/905	کشاورزی ، شکار و جنگلداری
326/593	184/839	80/466	ماهگیری
93849/384	67351/526	83207/763	معادن.....
3780/009	2616/335	1215/862	صنعت.....
740/631	394/049	153/3	تأمین برق و گاز و آب
6635/157	4651/171	2564/794	ساختمان.....
6010/402	2186/238	1377/865	عمده فروشی،خرده فروشی،تعمیر وسایل نقلیه و کالاها.....
299/934	252/233	129/898	هتل و رستوران.....
1431/827	1277/057	762/106	حمل و نقل،انبارداری و ارتباطات.....
410/136	366/775	195/213	واسطه گری های مالی
3312/885	2164/157	1808/255	مستغلات،کرایه و خدمات کسب و کار
2149/736	1758/318	1043/275	اداره امور عمومی،دفاعی و تأمین اجتماعی
2662/627	2515/138	1528/665	آموزش.....
2247/094	1998/774	876.912	بهداشت و مدد کاری اجتماعی.....
564/718	4231/415	184/244	سایر خدمات عمومی،اجتماعی،شخصی و خانگی

2-23- ستانده بخش های عمده اقتصادی (دنباله) (میلیون ریال)

1392	1391	1390	شرح
194,424,257	132,757,121	163874/58	جمع.....
17,829,478	11,204,071	7326/671	کشاورزی ، شکار و جنگلداری
1,262,805	830,525	340/477	ماهیکگیری
125,794,512	80,728,069	122378/31	معادن.....
6,908,037	4,784,646	4481/86	صنعت.....
1,793,723	1,388,821	1133/434	تأمین برق و گاز و آب
5,101,260	4,924,734	6076/502	ساختمان.....
13,765,933	10,275,214	7857/913	عمده فروشی،خرده فروشی،تعمیر وسایل نقلیه وکالاها.....
819,823	583,541	357/489	هتل و رستوران.....
2,362,444	1,703,645	1568/065	حمل و نقل،انبارداری و ارتباطات.....
941,321	845,566	647/624	واسطه گری های مالی
5,021,211	4,998,104	2694/136	مستغلات،کرایه و خدمات کسب و کار
3,906,181	3,042,907	2595/158	اداره امور عمومی،دفاعی و تأمین اجتماعی
3,974,564	3,676,436	3052/899	آموزش.....
3,765,465	2,913,457	2676/775	بهداشت و مدد کاری اجتماعی.....
1,177,500	857,386	687/268	سایر خدمات عمومی،اجتماعی،شخصی و خانگی

مأخذ : مرکز آمار ایران. (ر.پ)

مرکز آمار ایران. دفتر حساب های اقتصادی.

3-23- مصرف واسطه بخش های عمده اقتصادی (میلیون ریال)

1389	1388	1385	شرح
18071/934	12062/262	7760/967	جمع.....
3057/27	2267/693	1337/147	کشاورزی ، شکار و جنگلداری
134/741	66/826	26/68	ماهگیری
4109/937	3138/034	2271/616	معادن.....
2274/565	1486/675	769/622	صنعت.....
200/566	152/252	69/514	تأمین برق و گاز و آب
3837/473	2611/095	1481/764	ساختمان.....
2119/509	574/937	383/386	عمده فروشی،خرده فروشی،تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
148/863	123/641	66/011	هتل و رستوران.....
510/399	417/348	232/948	حمل و نقل،انبارداری و ارتباطات.....
129/191	91/363	41/484	واسطه گری های مالی
446/47	197/213	527/904	مستغلات،کرایه و خدمات کسب و کار
447/527	324/426	212/219	اداره امور عمومی،دفاعی و تأمین اجتماعی
282/187	257/783	150/654	آموزش.....
237/955	199/25	139/636	بهداشت و مددکاری اجتماعی
135/281	108/726	47/382	سایر خدمات عمومی،اجتماعی،شخصی و خانگی

3-23- مصرف واسطه بخش های عمده اقتصادی (دنباله) (میلیون ریال)

1392	1391	1390	شرح
32,504,216	23,578,856	20826/471	جمع.....
6,316,059	4,145,057	2994/304	کشاورزی ، شکار و جنگلداری
513,014	337,205	135/808	ماهگیری
8,566,353	5,701,740	5148/525	معدن.....
4,811,983	3,226,645	2964/219	صنعت.....
399,536	303,621	229/649	تأمین برق و گاز و آب
2,951,609	2,874,812	3556/465	ساختمان.....
4,747,375	3,633,336	2800/829	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها
357,911	254,533	181/954	هتل و رستوران.....
660,504	576,722	515/821	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات.....
321,550	247,685	177/581	واسطه گری های مالی
707,306	693,226	788/239	مستغلات، کرایه و خدمات کسب و کار
817,503	588,665	550/42	اداره امور عمومی، دفاعی و تأمین اجتماعی
599,217	426,180	347/274	آموزش.....
423,673	340,471	281/645	بهداشت و مددکاری اجتماعی
310,623	228,957	153/917	سایر خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی

مأخذ : مرکز آمار ایران. (ر.پ)
مرکز آمار ایران. دفتر حساب های اقتصادی.

